

თბილისის ქუჩის მხატვრობა, როგორც ალტერნატიული ნარატივი: საზოგადოებრივი
წინააღმდეგობა ელიტების მიერ მეხსიერების ჩამოყალიბების პროცესში

ირინა ქავჯარაძე

ირაკლი ზოიძე

პოლიტიკის მეცნიერების საბაკალავრო პროგრამა

სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

E-mail: irina.kavzharadze947@sps.tsu.ge

E-mail: irakli.zoidze182@sps.tsu.ge

აბსტრაქტი

თბილისის სხვადასხვა შენობაზე მრავლად ვაწყდებით საპროტესტო გამოსახულებებსა და წარწერებს, რომლებიც ხშირად გადახაზული, წაშლილი ან „უწყინარი“ გამოსახულებითაა გადაფარული. საზოგადოებრივი მცდელობების პარალელურად იკვეთება პოლიტიკური ელიტების საპასუხო რეაქციაც, - საჯარო პირთა განცხადებები და საკითხის საკანონმდებლო დონეზე რეგულირების მცდელობები. ზემოთქმული ბადებს საფუძვლიან ეჭვს, რომ რიგ შემთხვევებში პოლიტიკური წარმომადგენლობა საზოგადოების ნაწილის სიტყვის თავისუფლების შეზღუდვას ცდილობს, რითაც მხოლოდ მათთვის მისაღები ნარატივების გავრცელებას ეწყობა ხელი. კედლებზე გამოსახული რჩება ნარატივთა ის გამოვლინებები, რომლებიც პოლიტიკური სადავეების მქონეთათვის მისაღებია. აქედან გამომდინარე, **კვლევის მიზნად** განისაზღვრა შესწავლა თბილისის ქუჩის მხატვრობის როლისა საზოგადოებრივი მეხსიერების ფორმირების პროცესში და მისი წინააღმდეგობრივი ხასიათის გაანალიზება პოლიტიკურ მეხსიერებასთან მიმართებით. შესაბამისი ამოცანების განხორციელებით, კერძოდ კი, თბილისის ქუჩის მხატვრობის შესწავლით, საკითხთან მიმართებით არსებული სახელმწიფო პოლიტიკის გაანალიზებითა და ძირითადი ტენდენციების გამოკვეთით მოცემულმა კვლევამ შესაძლებლობა მოგვცა ყოველივე მეხსიერების ფორმირების კონტექსტში მიმოგვხილა. ამდენად, კვლევის მიგნებებმა მიგვიყვანა იმ კითხვის პასუხამდე, რომელიც თავდაპირველად იქნა განსაზღვრული. რატომ მიმართავს საზოგადოება ქუჩის მხატვრობას მეხსიერების ფორმირებისა და პროტესტის გამოხატვის პროცესში? - ხელისუფალთა განსხვავებული შეხედულებები და მათი მცდელობები, ცვლილებები შეიტანონ გრაფიტა შინაარსში, აიძულებს ხალხს, საკუთარი შეხედულებები კედლებზე გადაიტანოს, რათა მეხსიერების სელექციისა და ინსტიტუციონალიზების მრავალეტაპიან წინააღმდეგობებში ინდივიდუალური მეხსიერება არ დაიკარგოს.

საკვანძო სიტყვები: მეხსიერების პოლიტიკა, მეხსიერების ინსტიტუციონალიზება, ქუჩის მხატვრობა, თბილისის გრაფიტი, საზოგადოებრივი წინააღმდეგობა.

შესავალი

მეხსიერების აღბეჭდვის პროცესში ქუჩის მხატვრობა ორგვარად განიხილება: 1. როგორც საზოგადოებრივი მეხსიერების ჩამოყალიბების მცდელობა; 2. როგორც წინააღმდეგობა ინსტიტუციური მეხსიერებისადმი (Sarmiento, 2021). წინამდებარე კვლევის ფარგლებში ქუჩის მხატვრობის ორივე ასპექტია მიმოხილული, ვინაიდან, თბილისური გრაფიტები ასახავს მეხსიერების საზოგადოებრივ ნარატივებს და ამავდროულად ეწინააღმდეგება პოლიტიკური ელიტების ინტერპრეტაციებსაც.

მეტისმეტად დაკვირვებული თვალის ქონაც არ არის იმისთვის საჭირო, რომ შევამჩნიოთ შემდეგი: ქუჩის მხატვრობას აქვს მიდრეკილება გამოჩნდეს პოლიტიკურად მძიმე დროს. ასე მაგალითად,

წინამდებარე ნაშრომში წარმოდგენილი დაკვირვებები გვიჩვენებს, რომ გარკვეული პოლიტიკური საკითხების გააქტიურებას მუდმივად სდევს თან შესაბამისი საპროტესტო ფრაზების გაჩენაც. ქუჩის მხატვრები ხსენებულს ასე ხსნიან, - „ქუჩის კედლები ერთადერთი ხელსაწყოა, რომელსაც ვერავინ წაგართმევს“. სწორედ ხსენებული „ხელშეუხებლობა“ გამოვლინდა საბერძნეთის ეკონომიკური კრიზისის ფონზეც, როცა უმუშევარმა ახალგაზრდებმა სხვადასხვა სოციალური შეტყობინებებით აავსეს ქუჩები, რომელთაც დღემდე ატყვია პროტესტის კვალი (Bijoor, 2015). ამდენად, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ქუჩის ხელოვნება ერის სოციო-პოლიტიკური გარემოებების ამსახველია, რაც პოლიტიკურ აქტივიზმში წარმატებულ იარაღად შეიძლება მატერიალიზდეს. შესაბამისად, რეალობის ასახვა, რომელიც ქუჩის მხატვრობის ქართულ ნიმუშებშია წარმოდგენილი, ყურადღების მიპყრობას იმსახურებს.

მოცემულ საკითხთან მიმართებით საძიებო სისტემებში მწირი ინფორმაციაა განთავსებული. თანამედროვე თბილისის ქუჩის მხატვრობასთან დაკავშირებით კი საერთოდ არ არსებობს კვლევები მეხსიერების პოლიტიკის კონტექსტში. ამდენად, ნაშრომის ღირებულება მის ინოვაციურობასა და ორიგინალურობაშია.

ლიტერატურის მიმოხილვა

კოლექტიური მეხსიერება დინამიკურია და ცდილობს განსაზღვროს, რას და როგორ ვიმახსოვრებთ ან ვივიწყებთ. პიერ ნორას ხედვით, აღნიშნულში უდიდესი როლი მნემონიკურ ადგილებს უკავშირდება (Nosova, 2021). წარსულის გააზრება თანამედროვეობაში არსებულ აქტუალურ საკითხებზეა დამოკიდებული. დამახსოვრებისა თუ დავიწყების პროცესზე კი დიდი ზეგავლენა აქვს პოლიტიკურ კონიუქტურას. ცვლილებები, როგორც წესი, კარგად ჩანს მეხსიერების ადგილებში/არეებში, რომლის შესახებაც პიერ ნორა ვრცლად საუბრობს თავის ნაშრომებში (წერეთელი, 2023). მეხსიერების ზოგადი ტენდენციების გამოკვეთისას, უსამართლობა იქნება, გვერდი ავუაროთ იმ მნემონიკურ საცავებს, რომლებიც იდეებს მატერიალური ფორმით ინახავენ და წარმოაჩენენ. ამ პროცესში მნიშვნელოვანია საკუთრივ ქუჩის მხატვრობის ღირებულება, ვინაიდან, როგორც საკითხის მკვლევრები ასკვნიან, გრაფიტი უნდა გავიგოთ, როგორც დამახსოვრების პროცესში ჩართული მედიატორი პოლიტიკურსა და კოლექტიურ მეხსიერებებს შორის (Teune, 2005).

ზემოხსენებულის უკეთ გასაგებად საჭიროა ჩავუღრმავდეთ იმ მნიშვნელობებს, რომლებიც ტერმინების, „კოლექტიური მეხსიერებისა“ და „პოლიტიკური მეხსიერების“ მიღმა განისაზღვრა დარგის მკვლევართა მიერ. მანამდე კი, გვსურს მკითხველთა ყურადღება მეხსიერების ზოგადსა და უნივერსალურად გაზიარებულ განსაზღვრებას მივაპყროთ, - მეხსიერება მოიცავს შენახვა-ორგანიზების მოწესრიგებულ პროცესს „წარსულთან დიალოგის“ ფორმით. თავის მხრივ, მეხსიერების მეცნიერულ მიდგომაში გამოიყოფა მისი „კოლექტიური“ გაგება, რომლის გამოყენებაც ჰალბვაქსის სახელს უკავშირდება. ჰალბვაქსის ხედვით, ადამიანი მუდმივად ურთიერთქმედებს გარემოსთან, რაც ინდივიდუალურ დონეზე მეხსიერების ფორმირებაში აისახება. შესაბამისად, კოლექტიური მეხსიერებიდან გამომდინარეობს ინდივიდუალური აღქმები (ქარაია, 2023). ხსენებულის საპირწონედ, ჯეიმს იანგმა ტერმინ „Collective Memory“-ის ნაცვლად „Collected

Memory”-ის გაგება შემოგვთავაზა. ეს უკანასკნელი გულისხმობს, რომ კოლექტიური მეხსიერების ტექსტურა უჯრედულ დონეზე ინდივიდუალური გამოცდილებების ნაკრებია და სწორედ ინდივიდთა მეხსიერების ერთობა ქმნის კოლექტიურ აღქმას (Young, 1996). მივიჩნევთ, რომ ზემოაღნიშნულ ორივე მიდგომას არსებობის მყარი ლოგიკური გამართლება მოემქნება, თუმცა ხაზი უნდა გაესვას შემდეგ გარემოებას: მსგავსი განსხვავებული აღქმები, რომლებიც მეხსიერების კოლექტიურ და ინდივიდუალურ დონეებს შორის კავშირს ეხება, საკითხის მიმართ ბუნდოვანებას ამძაფრებს და ზუსტი დასკვნების გამოტანას ართულებს.

აღსანიშნავია, რომ თბილისის ქუჩის მხატვრობაზე, როგორც მეხსიერების საცავზე, სამეცნიერო ლიტერატურა ძალიან მწირია, ამიტომაც მოცემული სტატიის მიზანია, აღნიშნული თეორიების შესაბამისად განიხილოს თბილისური გამოვლინებები და სწორედ მის მაგალითზე განაზოგადოს ცოდნა. ტენდენციების ამგვარი შესწავლისას, შევხვდებით როგორც “Collective”, ისე „Collected” მეხსიერების გაგების ნიმუშებს. ასე მაგალითად, ჰალბვაქსისეული დასაბუთების გამოვლინებად შეგვიძლია მივიჩნიოთ ის, რომ რიგ შემთხვევაში გრაფიტის ავტორები ინდივიდუალურ, ემპირიულ დონეზე არ ყოფილან გარკვეული სოციალურ-პოლიტიკური მოვლენების მომსწრენი, თუმცა მაინც აპელირებენ თემებზე, რომლებიც ღრმად ინახება ჩვენი საზოგადოების კოლექტიურ მეხსიერებაში.

თუკი ქუჩის მხატვრობას განვიხილავთ, როგორც შუამავალს კოლექტიურსა და პოლიტიკურ მეხსიერებებს შორის, საჭიროა განვსაზღვროთ ეს უკანასკნელიც. „პოლიტიკური მეხსიერების“ გაგებაში ძირითადი ვექტორი პოლიტიკურ ელიტას, პარტიებსა და სახელმწიფო ინსტიტუტებს მიემართებათ, ანუ თითოეულ იმ ერთობას, რომელსაც გარკვეული ძალაუფლებით მანიპულირება შეუძლია (ქარაია, 2023). როცა ვამბობთ, რომ ქუჩის მხატვრობა სოციუმში არსებულსა და ინსტიტუციონალურ მეხსიერებებს ერთმანეთს აკავშირებს, ბუნებრივია, არ ვგულისხმობთ მხოლოდ პოზიტიურ კორელაციას. პირიქით, ხშირ შემთხვევაში გრაფიტი სწორედ ელიტების მიერ მეხსიერების ფორმირების პროცესისადმი საზოგადოებრივ წინააღმდეგობას გამოხატავს. ლოგიკურია, ეს რომ ჭეშმარიტებას არ შეესაბამებოდეს, უამრავ სახელმწიფოს არც დასჭირდებოდა მიემართა ისეთი ზომებისთვის, როგორებიცაა ქუჩის მხატვრობის კრიმინალიზაცია და კანონთა გამკაცრება (Ferrel, 1993). სახელმწიფოთა მიერ ქუჩის მხატვრობის სერიოზულ საფრთხედ აღქმა მხოლოდ 1990-იანი წლებიდან გააქტიურდა, მანამდე კი, როგორც წესი, უგულვებელყოფილი იყო გრაფიტის გავლენები საზოგადოებრივი აზრის ფორმირების პროცესში. ახლა კი უკვე დავის საგანს აღარ წარმოადგენს, რომ ქუჩის მხატვრობა (განსაკუთრებით დასავლეთში) პროტესტის გამოხატვის წარმატებულ ფორმად იქცა (Teune, 2005).

საკითხით დაინტერესებული ისეთი მკვლევრები, როგორებიც არიან შ. ბიჯორი, ჯ. ფერელი, ს. ტიუნი და სხვანი, ერთხმად აღიარებენ იმას, რომ ზოგადად ხელოვნების როლი პოლიტიკური პროცესების ფორმირებაში საკმაოდ დიდია. მეტიც, ბიჯორი ქუჩის ხელოვნებას აღიქვამს ინსტრუმენტად, რომელიც ყველას აძლევს პოლიტიკური მონაწილეობის „ფუფუნებას“, ხოლო გრაფიტს უწოდებს იმას, რაც „ხმას უხმაუროებს აძლევს“ (Bijoor, 2015). ფერელი კიდევ უფრო შორს მიდის, როცა ქუჩის მხატვართა როლის განსაზღვრაზე დგება ჯერი და მათ იმ ადამიანებად

მოიხსენიებს, რომლებიც საკუთარი ნიჭით ნაწარმოები იდეოლოგიით მსოფლიო პოლიტიკის მონაწილენი და მეხსიერების მაფორმირებლები ხდებიან (Ferrel, 1993). ტიუნიც იზიარებს მსგავს შეხედულებას და ამბობს, რომ კრიზისი აუძლურებს პოლიტიკურ მოცემულობებს და აძლევს შანსს ხელოვნებას, ხელი შეუწყოს იმის აღორძინებას, რაც დაკარგვის პირასაა (Teune, 2005).

ამდენად, თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ქუჩის მხატვრობას მნიშვნელოვანი როლი ეკისრება საზოგადოებრივი აზრის განვითარების პროცესში. შესაბამისად, საინტერესოა, მისი მატერიალიზება მეხსიერების პოლიტიკის კონტექსტში განიხილოს. ზემოთ წარმოდგენილმა ლიტერატურის მიმოხილვამ გვიჩვენა, რომ საერთაშორისო სამეცნიერო საზოგადოების ინტერესი დიდი ხანია მიპყრობილია აღნიშნული საკითხის მიმართ. ამასთან, ფაქტი, რომ საქართველოში გრაფიტს მეხსიერების პოლიტიკის კონტექსტში არ აკვირდებიან, ღირებულებას მატებს წინამდებარე კვლევას და ფასეულს ხდის, შესწავლილ იქნას თბილისის ქუჩის მხატვრობაში გამოვლენილი საზოგადოებრივი წინააღმდეგობები.

მეთოდოლოგია:

კვლევის პროცესში გამოყენებულ იქნა თვისებრივი კვლევის მეთოდი, სამაგიდო კვლევა (მეორეული წყაროების ანალიზი) - საკითხთან მიმართებით არსებული რელევანტური ლიტერატურის შესწავლა. აგრეთვე, ვიზუალური მასალის შინაარსობრივი ანალიზი, - შევისწავლეთ თბილისის ქუჩის მხატვრობა. ყოველივე ზემოაღნიშნულმა საშუალება მოგვცა, კვლევის მიზნებსა და ამოცანებთან შესაბამისობაში გაგვეანალიზებინა საკითხი. **საველე პერიოდიად** განისაზღვრა დროის მონაკვეთი 2023 წლის ოქტომბრიდან 2023 წლის დეკემბრის ჩათვლით. აღნიშნული საველე პერიოდის არჩევის მიზეზი გახლდათ ის, რომ მოცემულ პერიოდში ქართული საზოგადოების მეხსიერება ისტორიული მოვლენის შესახებ კონსტრუირდებოდა, - საქართველო მოელოდა ევროკავშირის წევრობის კანდიდატის სტატუსს, რამაც ქუჩის მხატვრობა გამოადგინა. **საველე არედ კი შერჩეულ იქნა** ვაკე-საბურთალოს ტერიტორია. შესაბამისად, მოცემული კვლევა აღნიშნული პერიოდისა და არეალში არსებული გრაფიტების შესწავლა-გაანალიზების შედეგს წარმოადგენს. საგულისხმოა, რომ კვლევის ფარგლებში შესწავლილ და გაანალიზებულ იქნა ვაკე-საბურთალოს რეგიონში წარმოდგენილი **200-მდე გრაფიტი**.

თბილისის ქუჩის მხატვრობა: საზოგადოებრივი წინააღმდეგობა ელიტების მიერ მეხსიერების ჩამოყალიბების პროცესში

ქუჩის მხატვრობა, გრაფიტისა თუ სხვადასხვა საპროტესტო წარწერების გამოჩენა თბილისის ძველი თუ ახალი შენობების კედლებზე, ორი ძირითადი მიზეზის გამო იმსახურებს განსაკუთრებულ ყურადღებას: პირველი - როგორც ქვემოთ ვიხილავთ, თბილისში არსებული ქუჩის მხატვრობა ერთგვარი „ცოცხალი ორგანიზმი“, ვინაიდან ძველ ნახატებს ხშირად ახლით ფარავენ და შესაბამისად, მახვილი თვალია საჭირო ცვლილებებისა თუ სიახლეების გასაანალიზებლად; და მეორე - ქუჩის მხატვრობასთან დაკავშირებული სახელმწიფო პოლიტიკა დღითიდღე მკაცრდება, რაც საზოგადოებრივი მეხსიერების ფორმირებაში ინსტიტუციათა უხეში ჩარევის ნიმუშია.

ყველაფერი 2016 წელს დაიწყო, როცა თბილისის მერიამ "ქუჩის ხელოვნების ფედერაცია" დააარსა. ამ უკანასკნელის მიზანი ძალზე მკაფიოდაა გაცხადებული: "საზოგადოების სწორად ინფორმირება და ზღვრის გავლება ვანდალიზმსა და საჯარო ხელოვნებას შორის" (არაბული, 2019). აღნიშნულში მთავარი პრობლემა ისაა, რომ ზღვარი საკმაოდ მყიფე და სუბიექტურია - ვინ უნდა დაადგინოს, თუ სად მთავრდება ხელოვნება და სად იწყება ვანდალიზმი. მსგავსი საშიშროება მარტივად ამოცნობადია, თუკი დავაკვირდებით ქუჩის ხელოვნების მოძრაობა "ნიკოს", რომლის მიერაც ხელოვნებს შემდეგი მთავარი შეზღუდვა უწესდებათ: "ნახატები დაცლილი უნდა იყოს პოლიტიკური ან/და რელიგიური შინაარსისაგან". სახელმწიფოს მიერ გაზრდილი ინტერესიც ყურადსაღებია - საქართველოს მთავრობა ყოველწიურად ათობით ათას ლარს გამოყოფს ბიუჯეტიდან, რათა კედლებზე კონკრეტული გრაფიტები გამოისახოს (არაბული, 2019). შესაბამისად, ქუჩებში ჩნდება ის, რაც ხელისუფლებას სურს და საპირისპიროდ, ქრება ის, რაც არასასურველია.

ამავე 2016 წელს მხატვრები აქტიურად ალაპარაკდნენ იმის თაობაზე, რომ ხელისუფლება „შერჩევითი პრინციპით მოქმედებდა“, როცა საქმე ქუჩის მხატვრობას ეხებოდა. ასე მაგალითად, 2016 წელს მთავრობამ განაცხადა, რომ კონკრეტული ქუჩის მხატვრობის შექმნამდე შესაბამისი ნებართვის მიღება იყო საჭირო. ამავე პერიოდში მხატვარი ლია უკლება ასაბუთებდა, რომ გრაფიტებს მხოლოდ იმ შემთხვევაში ერჩოდნენ, თუკი იგი რეაქციული იყო (HumanRights.ge, 2016). აღნიშნულიდან 2 წლის შემდეგ მანამდე არსებული კანონმდებლობა კიდევ უფრო გამკაცრდა თბილისთან მიმართებით. თუკი 2018 წლამდე სხვადასხვა სახის წარწერებისა თუ ნახატების/სიმბოლოების კედლებზე დატანა მთელი საქართველოს მასშტაბით 500 ლარით ისჯებოდა, 2018 წელს საქართველოს პარლამენტის წევრმა ზაზა გაბუნია კანონპროექტი წარადგინა, რომლის მიხედვითაც ქვეყნის სხვა ტერიტორიებზე ჯარიმა იგივე უნდა დარჩენილიყო, თბილისში კი 1000 ლარამდე გაზრდილიყო, ანუ გაორმაგებულიყო (ლოლობერიძე, 2018).

ქუჩის მხატვრობასთან დაკავშირებულ მკაცრ კანონმდებლობასთან მიმართებით მხატვართა დამოკიდებულება ერთგვაროვანია - ყოველი მათგანი ეწინააღმდეგება და აპროტესტებს ხელისუფლების მცდელობას, შეზღუდოს აზრის თავისუფლად გამოხატვის უფლება. ქუჩის მხატვარ ბაჩა ხოფერიას აზრით, ხელოვნების ფუნქცია მაშინ სრულდება, როცა მისი თვითმყოფადობა ნარჩუნდება. დასძენს: „ის, რაც დღეს თბილისში ქუჩის ხელოვნების სახელით ხდება, შენს ოთახში სხვის მიერ შერჩეული სურათის დაკიდებას, შენს დღიურში გადაწერილ სხვის ამბავს ჰგავს“. პოლიტიკური სისტემის ნაკლოვანებაზე საუბრობს ხელოვანი მარიამ ნატროშვილიც, რომლის აზრითაც, „სისტემამ „STREET ART“ მოათვინიერა და წინააღმდეგობის იარაღი დეკორატიულ ხელოვნებად აქცია“. მიუხედავად მთავრობის მიერ ჩამოყალიბებული წინააღმდეგობისა, სასიხარულოა, რომ ქუჩის მხატვრები მაინც ინარჩუნებენ პრინციპულ პოზიციებს: „მერიას არ ვეტყვი, რომ მის საწინააღმდეგო რამეს ვაკეთებ და ნებართვასაც არ მოვითხოვ, პირდაპირ მივადგები კედელს და დავხატავ“, - განაცხადებს ხელოვანი მუსია ქებურია (ლოლობერიძე, 2018). სწორედ ეს უკანასკნელი სულისკვეთება იკვეთება დღესაც, როცა თბილისის თანამედროვე ქუჩის მხატვრობას ვაკვირდებით: მიუხედავად მკაცრი კანონმდებლობისა და შესაბამისი სასჯელისა, გრაფიტის შემოქმედები კვლავ არ ეპუებებიან სახელისუფლებო ბარიერებს.

თბილისის ქუჩის ხელოვნებაზე ჩვენმა დაკვირვებამ ცხადყო, რომ კედლებზე დატანილი სიმბოლოები ტენდენციურ ხასიათს ატარებს. შესაბამისად, შევიმუშავეთ მისი ოთხგვარი კატეგორიზაცია, რომლებიც დაწვრილებითაა წარმოდგენილი წინამდებარე ნაშრომში: 1. **ქუჩის მხატვრობა, როგორც ძველის გახსენება** - ახასიათებს საქართველოს წარსულ დიდებაზე აპელირება საქართველოს ისტორიისათვის მნიშვნელოვანი ისეთი გმირების გამოსახვით, როგორებიცაა, მაგალითად, მარო მაცაშვილი, გიორგი ანწუხელიძე და სხვა; 2. **ქუჩის მხატვრობა, როგორც ანტისისტემური და ანტისამთავრობო გამოვლინება** - ანტისახელისუფლებო წარწერებით ხასიათდება და ხშირადაა გამოყენებული, როგორც პროტესტი კონკრეტული შემთხვევების წინააღმდეგ (ასე მაგალითად, პრეზიდენტ სააკაშვილის გათავისუფლების, ლაზარე გრიგორიადისის საქმის გადახედვის მოთხოვნა და სხვა); 3. **ქუჩის მხატვრობა, როგორც საგარეო პოლიტიკის ინსტრუმენტი** - ძირითადად გამოხატულია ისეთი საერთაშორისო უწყებების წარმოჩენით, როგორებიცაა ნატო და ევროკავშირი, აგრეთვე, ხშირია აშშ-სა და უკრაინის დროშების გამოსახვის მაგალითი, რაც საბოლოო ჯამში, ერთი მხრივ, დასავლური ორიენტაციის მხარდაჭერაზე, ამავედროულად კი, უკრაინისადმი სოლიდარულ დამოკიდებულებაზე მიუთითებს; ბოლო, მეოთხე კატეგორიაა „სხვა“¹ (4), რომელიც აერთიანებს ყველა დანარჩენ გამოვლინებას, მათ შორის, ხელისუფლების მიერ დაკვეთილ ქუჩის მხატვრობასა თუ ქუჩის მხატვრობის იმ ერთეულ ნიმუშებს, რომლებიც ზემოჩამოთვლილი სამი ქვეკატეგორიიდან არცერთს მიეკუთვნება.

ზემოთ ჩამოთვლილი კატეგორიზაციები სათანადოდ აიხსნება პ.ბერგერისა და თ. ლუკმანის სოციალური კონსტრუქციონიზმის თეორიით, რომლის მიხედვითაც საზოგადოება არ არის დროსა და სივრცეში გაყინული რეალობა, ის მრავალ შრიან კონსტრუქციას წარმოადგენს და მისი რეფაბრიკაცია თუ მობილიზაცია ძალაუფლების ზეგავლენის შედეგია. ითვლება, რომ მეხსიერება არის კონსტრუირების შედეგი, ამიტომაც, შესაძლებელი ხდება ინტერპრეტაციების მიხედვით შინაარსების ცვლილება, რასაც ბუნებრივია პოლიტიკის დღის წესრიგი განსაზღვრავს. საბოლოოდ კი, მეხსიერების მართვა და ცვლილება შესწევთ მათ ვისაც, საზოგადოების დარწმუნების საშუალებებზე და მექანიზმებზე ხელი მიუწვდებათ. ამ ყველაფრის სწორად აღსაქმელად რეალობის ობიექტური და სუბიექტური ასპექტები მუდმივად უნდა ვიქონიოთ თვალთახედვაში. მოცემული კვლევის მიზნიდან გამომდინარე, ნაშრომიც რეალობას ექსტერნალიზაციის პროცესის მიხედვით აღწერს, რადგანაც უკვე ინსტიტუციონალიზებული სამყაროს აღსაქმელად სუბიექტი მისი რეალობიდან უნდა გავიდეს. ინსტიტუციონალიზებული სამყაროს „მიგნიდან“ შეფასება შეუძლებელია (ქარაია, 2023).

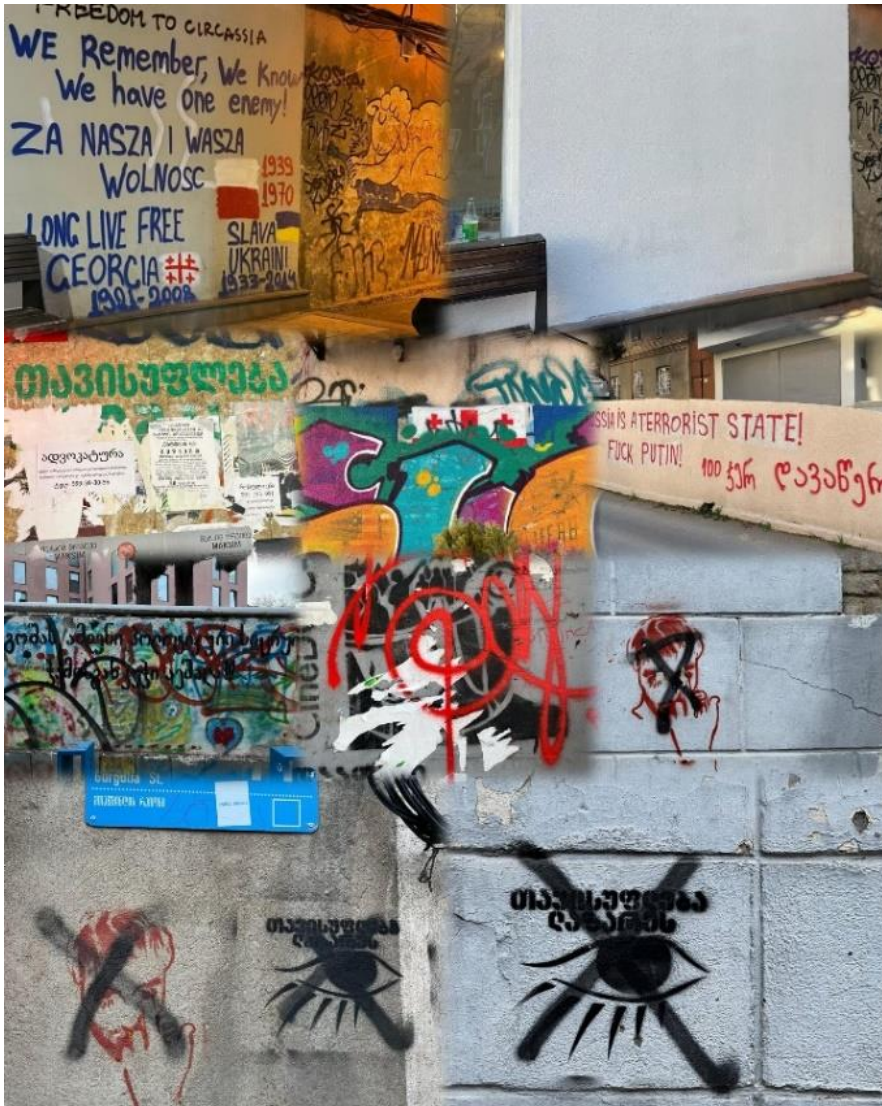
ქუჩის მხატვრობა, როგორც ძველის გახსენება

¹ შესაბამისი ფოტომასალა წარმოდგენილია დანართის სახით.

ილუსტრაცია N1

ქუჩის მხატვრობა თვალსაჩინოდ ავლენს, თუ როგორია ისტორიის სელექციის ის სტრატეგია, რომელსაც ქართველი ერი მიმართავს. ხსენებული კლასიფიცირდება, როგორც დამახსოვრება - ისტორიის შექმნის ალტერნატიული გზა, რომელიც სოციალურ დონეზე ხორციელდება. ქუჩის მხატვრობა, ისე, როგორც სოციალური დონისთვისაა დამახასიათებელი, წარმოადგენს დასამახსოვრებელი ინფორმაციის მატერიალურ და სოციალურ მანიფესტაციას. მეხსიერების უფრო სხვა, დაბალ დონეებთან (ინდივიდუალური ან/და მცირე ჯგუფების) შედარებით ის შესაძლოა მოიცავდეს ნარატივებს შორის ბრძოლას (ქარაია, 2023). ეს უკანასკნელი ხშირად ვლინდება ძველი წარწერების გადახაზვითა და ახლის ჩანაცვლებით. მაშინ, როდესაც მავანთათვის (მორიგი ხელოვანისა თუ ხელისუფლებისათვის) მიუღებელია მანამდე შექმნილი გრაფიტის შინაარსი, ძველ გამოსახულებას ახლით ანაცვლებენ. ქუჩის კედლები აღნიშნულზე საკმაოდ ბევრს საუბრობენ, - რიგ შემთხვევაში ძველი წარწერა მაინც იკითხება ახლის მიღმა (იხ. ილუსტრაცია N2).

ილუსტრაცია N2

ქუჩის მხატვრობა, როგორც ანტისისტემური და ანტისამთავრობო გამოვლინება

ილუსტრაცია N3

„ქირავდება მოსამართლე დღიურად, ფასი შეთანხმებით“; „შენ აქ ჩადე ფული, იზეიმებს სამართალი სრული“; „თავისუფლება პოლიტპატიმარ გიორგი რურუას“; „თავისუფლება ნიკა გვარამიას“; „თავისუფლება ლაზარეს“; „გვახსოვს ოცი ივნისი“; „ღირსეული საცხოვრებელი სტუდენტებს“, - ეს იმ მოთხოვნათა თუ პროტესტის გამოხატვის ფორმათა მცირე ჩამონათვალია, რომლებსაც თბილისის შენობათა კედლებზე ამოიკითხავთ და რასაც ყველაზე მეტად ებრძვის ხელისუფლება. დამახსოვრების პროცესის ინსტიტუციონირებისას საქართველოს ხელისუფლება ახალი ისტორიული ნარატივის შემოთავაზების ნაცვლად, "უწყინარ" თემებზე აპელირებას ამჯობინებს. ცნობილია, რომ სახელმწიფო კომემორაციული აქტივობის ფორმა შეიძლება იყოს ასევე მისივე საკუთარი კომემორაციული აქტივობების დაფინანსება (ქარაია, 2023). ასე მაგალითად, თუკი თვალს შევავლებთ უნივერსიტეტის ქუჩაზე მდებარე თსუ-ს XI კორპუსის (ბიბლიოთეკა) მიმდებარე ტერიტორიას, სხვადასხვა სტუდენტური პროტესტის გამომხატველი წარწერის გვერდზე მარტივად შესამჩნევია დიდი, ფერადი გამოსახულებები, რომლებიც სახელმწიფოს მხარდაჭერით შეიქმნა (იხ. ილუსტრაცია N4).

ილუსტრაცია N4

ქუჩის მხატვრობა, როგორც საგარეო პოლიტიკის ინსტრუმენტი

(ილუსტრაცია N5)

რუსეთის მიერ უკრაინაში ომის წამოწყებასთან ერთად თბილისის ქუჩებში აქტიურად გამოჩნდა შესაბამისი საპროტესტო გამოსახულებები. ყველაზე ხშირად ვაწყდებით უკრაინის, ევროკავშირის, ნატოსა და აშშ-ის დროშების გამოსახულებებს. ამავდროულად, ქალაქის ნებისმიერ კუთხეში დავინახავთ წარწერებს: “Ruzzians Go Home”; “Ruzzia is a Terrorist State”; “Russians, you’re not welcome here”; „რუსეთი ოკუპანტია“ და სხვ. ამდენად, გრაფიტი არის საშუალება ქართველი ხელოვანებისათვის, რომ დააფიქსირონ საკუთარი პოლიტიკური შეხედულებები ქვეყანაში თუ მის გარეთ მიმდინარე მოვლენებთან დაკავშირებით. როგორც აღმოჩნდა, მარტივი არც მსგავსი შეხედულებების ღიად დაფიქსირებაა, - მოქალაქე, რომელსაც ფოტომასალის შეგროვების

პროცესში გავეცანით, აღნიშნავდა, რომ საკუთარი ავტოფარების უკრაინის დროშის ფერებში გასაფერადებლად ღამის 3 საათზე ისტუმრა მხატვარი მეგობარი.

დასკვნა

საკითხის შესწავლის შედეგად ნათელად გამოჩნდა, რომ თბილისის ქუჩის მხატვრობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მახასიათებელი მისი არასტატიკურობაა. იმას, რასაც დღეს ცდილობენ, რომ მეინსტრიმულად იქნას გაზიარებული, შესაძლოა ხვალ ახალი გამოსახულება ფარავდეს. ერთი მხრივ, საზოგადოებაში არსებული აზრთა სხვადასხვაობა, მეორე მხრივ კი, მთავრობის უხეში ჩარევები კანონიერი კონტროლის დაწესების გზით, საფრთხეს უქმნის აზრის გამოხატვის თავისუფლებას გრაფიტის გამოყენებით. ყურადსაღებია, რომ მხატვრები ერთხმად თანხმდებიან შემდეგ მოცემულობაზე: მთავრობა იბრძვის იმის წინააღმდეგ, რაც რეაქციულია. შესაბამისად, არც ისაა შემთხვევითი, რომ ზემოთ მოცემულ ქვეკატეგორიაში „ქუჩის მხატვრობა, როგორც ანტისისტემური და ანტისამთავრობო გამოვლინება“, ხშირად ვაწყდებით გადახაზულ გრაფიტებსა და თეთრად გადაღებულ კედლებს. საით მიდის ქუჩის მხატვრობის განვითარება საქართველოში? რას გვახსენებენ ქართველი ქუჩის მხატვრები და რისი დავიწყებისკენ მოგვიწოდებს ხელისუფლება? - თვალი შეავლეთ თბილისის კედლებს და პასუხიც უმაღლესი გაიცემა. თუმცა, მანამ, სანამ თბილისური ქუჩის მხატვრობის მომავლის შესახებ მეცნიერული ცოდნის კაუზალური მეთოდი ამოქმედდება და დარჩენილ კითხვებს პასუხები გაეცემა, აღნიშნულ კვლევაზე დაყრდნობით შეიძლება ითქვას, რომ: თბილისის ქუჩის მხატვრობა რეაგირებს და საკუთარ სახელს არქმევს ქვეყანაში მიმდინარე პოლიტიკურ და სოციალურ მოვლენებს; ქუჩის მხატვრობა ქვემოდან ზემოთ მიმავალი პოლიტიკური მეხსიერების ფორმირების პროცესია; სამთავრობო ელიტა გრძნობს გრაფიტების ოპოზიციურ ხასიათს, ამიტომაც ცდილობს მის კრიმინალიზაციასა და საზოგადოების დარწმუნებას იმაში, რომ ეს მხოლოდ და მხოლოდ ვანდალიზმია; თბილისის ქუჩის მხატვრობა ცოცხალი ორგანიზმია - ერთი გადახაზული თუ წაშლილი ნახატის ნაცვლად ოცი ახალი გრაფიტი ჩნდება; თბილისში ქუჩის მხატვრობას ურბანული ხასიათი აქვს და ის ძირითადად ქალაქის ცენტრალურ და ისტორიულ ქუჩებში გხვდება; ქუჩის მხატვრებს შორის არსებული მაღალი სოციალური კაპიტალი მთავრობის მიერ შემუშავებულ კანონებს პრაქტიკულად ძალას უკარგავს.

გამოყენებული ლიტერატურა

არაბული, ნ. (2019, ნოემბერი 12). "როგორ მოჰპარა ხელისუფლებამ არტისტებს ქუჩა". Retrieved from რადიო თავისუფლება:

<https://www.radiotavisupleba.ge/a/%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%92%E1%83%9D%E1%83%A0-%E1%83%9B%E1%83%9D%E1%83%9E%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%90-%E1%83%AE%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%A3%E1%83%A4%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%90%E1%83%9B-%E1%83%90%E>

ქარაია, თ. (2023). *მეხსიერების პოლიტიკა, თეორია და პრაქტიკა; მეხსიერების ფორმირება ინდივიდუალურიდან სოციეტალურამდე*. თბილისი: თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

ლოლობერიძე, ნ. (2018, ივნისი 21). *თბილისში ქუჩის მხატვრობაზე ჯარიმები ორმაგდება - მორიგი ცვლილება გამობატვის წინააღმდეგ*. Retrieved from tabula.ge: <https://tabula.ge/ge/news/609765-tbilisshi-kuchis-mkhatvrobase-jarimebi-ormagdeba>

წერეთელი, ი. (2023). *მეხსიერების ადგილები დამოუკიდებლობის შემდგომ საქართველოში, ანუ რას მოგვითხრობს ქართული სამოქალაქო კალენდარი*. თბილისი.

Bijoor, S. (2015, April 7). Street Art as a Form of Contemporary Transnational Protest. *Introduction to International Relations*.

Ferrel, J. (1993). *The world politics of wall painting*. JSTOR.

HumanRights.ge. (2016, ივნისი 17). მხატვრობა, რომელიც ისჯება.

Nosova, H. (2021). Pierre Nora's Concept of Contrasting Memory and History. *International Journal of Philosophy*.

Teune, S. (2005, September 10). Art and the Re-Invention of Political Protest. *Social Science Research Centre Berlin (WZB)*.

Young, J. (1996, May 10). The Texture of Memory: Holocaust Memorials and Meanings. *New Haven and London: Yale University Press*, pp. 248-249.